

Proa

JAUME CABRÉ
Consumits pel foc

JAUME CABRÉ
CONSUMITS PEL FOC

Proa

Proa
A Tot Vent

Primera edició: abril del 2021

© Jaume Cabré, 2021

Disseny de la coberta: Planeta Art & Disseny

Imatge de la coberta: © Magdalena Wasiczek / Trevillion Images

Drets exclusius d'aquesta edició:

Raval Edicions, SLU, Proa

Diagonal, 662-664

08034 Barcelona

www.proa.cat

ISBN: 978-84-7588-883-5

Dipòsit Legal: B. 2.313-2021

Composició: Realització Planeta

El paper utilitzat per a la impressió d'aquest llibre té la qualificació de paper ecològic i procedeix de boscos gestionats de manera sostenible.

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47). Tots els drets reservats.

ÍNCIPIT

Segur que heu vist algun cop, de nit, com vola una falena, grossa o menuda, amb aquell estil irregular, atreta per la llum d'un fanal. A la pobra papallona nocturna li poden passar dues coses: o s'allunya perquè algun moviment la distreu i salva la vida o bé s'acosta al fanal i comença a fer voltes, posseïda pel frenesí, en una trajectòria helicoidal que s'accelera com més s'acosta a la bombeta o a la flama i quan la toca, queda rostida immediatament. Una mena d'autosacrifici al déu de la flama. Si la llum és d'una bombeta o té vidres que la protegeixen, la falena se n'hi va, entusiasmada, sense pensar en cap perill ni sacrifici. I passa a frec de congèneres que han tingut la mateixa pensada i orbiten, en una àvida contradansa, al voltant del fanal. Fins que un dragonet d'aquells tan tendres i pacífics, que està de guàrdia a la pa-

ret d'aquell fanal per pactes antics que no admeten discussió, obre la boca i s'empassa la falena atreta pel somni de la llum del seu fanal. Aquell lloc de caça, rere el fanal, tocant a la paret, és una bicoca que el dragonet ha de compartir amb altres col·legues que també han descobert els avantatges de la caça d'aguait sense haver de fer incòmodes corredisses per les parets de la casa i arribant tard a la vora de qualsevol animaló comestible. Si el dragó té sort, al final de temporada haurà doblat el volum i el pes. I la presència de les falenes no haurà minvat ni un sol dia, beneït sigui el senyor, que no saben d'on venen tantes falenes atretes per la llum. Doncs bé: en la història que us vull explicar, em pensava que jo feia de dragonet (pacífic i tendre) i va resultar que no, que jo era una grisa papallona de nit enlluernada per la claror, ignorant els perills que sovintegen a prop dels fanals i la terrible eficàcia mortífera de la llum projectada encara que sigui per la flama d'una espelma humil.

Aquesta és la meva història, sí. I la història d'altres, també, sí. Ah, i digueu-me Ismael. Ahà, Ismael: ho heu llegit bé. Com el de Moby Dick, sí. Que pesats... Tothom m'ho diu, sí. Però no hi tinc res a veure; ho puc jurar. Però em sembla que no cal.

L'Ismael va néixer el dia més fred de l'any. Era dimecres i la poca gent que circulava pel carrer a les vuit del vespre només pensava a arribar a recer al més aviat possible. El dia més fred de l'any i potser de la dècada. El seu pare era flautista a la Banda Municipal i copiador professional de partitures i partícels per a diverses orquestres. Diuen que Rampal li va encomanar l'encàrrec de copiar una cinquantena de partícels del seu repertori més habitual i que amb allò van viure un temps d'ufana econòmica. Ho diuen però ningú no ho pot jurar sobre la Bíblia. Quan l'Ismael va fer deu anys, son pare encara era flautista i copista. I un dia el va fer seure davant seu i li va dir fill meu, has de saber que vas néixer del fred i que per culpa del fred que duia a sobre, la pobra mare teva i esposa meva, va pa-

tir una pulmonia que per poc se'ns l'enduu al cel. Per culpa teva.

—Però papa... Jo què sabia.

—No cal saber gaires coses —va dir el pare amb aquell to sentenciós que el feia sentir-se important— per ser responsable de la desgràcia dels altres.

El nen va estar-se una estona reflexionant, quasi plorant i rumiant amb tanta força que es podien sentir els engranatges del seu pensament. I llavors va dir però la mama no va morir de fred, papa.

—En això tens raó: no va morir de fred. Però ja estava tocada.

—I jo tenia nou anys quan va morir.

—Nou anys?

—Va ser l'any passat.

—L'any passat?

—Sí.

—Com sigui, però des que vas néixer va quedar tan delicada que va acabar morint quan sigui. I que et quedi clar que va ser culpa teva.

Un nen de deu anys no pot calibrar si el seu pare està embogint. L'únic que li va agafar va ser pena. I es va posar a plorar. I el seu pare va remugar sí, això: a sobre, posa't a plorar. Què dirà la teva veïneteta?

—Que digui el que vulgui.

Era mentida: s'hauria fos de vergonya si la Leo el veiés o el sentís plorar.

A partir d'aquella conversa, la vida familiar va ser molt moguda. Van passar els mesos i els anys i un dia el pare va patir una automutilació del dit índex de la mà dreta que li va impossibilitar de tocar la flauta i fins i tot li va impedir d'escriure partitures i va declarar davant del metge que ho havia fet perquè n'estava fins a l'arrel dels pebrots d'aquella feina i volia descansar. Va mig insinuar que la culpa era del seu fill per no haver fet desaparèixer els ganivets de casa. Abans d'ingressar-lo en un manicomi, van provar si amb una feina ben diferent l'home s'equilibrava. I a una ment preclara se li va acudir que una feina en una benzinera que no l'invités a rumiar era la millor manera per posar el pare en equilibri. I un dia, quan l'Ismael estava vivint amb curiositat el naixement de pèls per tot el cos i la falta de control de la veu que s'omplia de galls inesperats, cosa que el mortificava si la Leo, que cada dia feia més goig, el sentia, va decidir presentar-se a la gasolinera i quan el pare havia acabat de servir a un assedegat Ford ple de bonys que semblava que no en volia deixar per a ningú més, encara amb la mànega a la mà, va interrogar el seu fill arronsant-se d'es-

patlles, i com que el nen no deia res va ser ell qui va preguntar què collons fas aquí en lloc de ser a l'escola.

—No va ser culpa meva.

—De què em parles, ara?

—De la mort de la mare. Ni de l'accident del teu dit.

—Bé, jo no he dit que...

—Sí que ho dius. Em tens mania.

—Au, ves a cagar a la via.

—Com vulguis —va fer el noi sense bellugar-se.

—Ah, ara et vols fer el savi?

—Papa...

—Ves cap a l'escola o et ruixo amb benzina. Ja veuràs com correràs.

—Papa...

El pare li va apuntar la mànega i projectà el raig de benzina cap al seu fill, que va haver d'arrecerar-se rere un Stromberg lluent que entrava llavors a la gasolinera. L'Ismael va fugir sense mirar enrere però quan, ben al vespre, després de vagar mig plorós per la ciutat, tornà a casa, es va trobar amb una senyora molt amable que li va preguntar si era l'Ismael i ell va dir que sí. I ella, doncs resulta que el teu pare...

—Què li passa?

—L'hem hagut d'ingressar.
—Està boig. Està com una cabra.
—No diguis aquestes paraules. Està malalt.
—Malalt de boig. Em volia cremar viu.
—Ja ho sabem. Ara està en tractament i tu i jo hem de parlar.
—De què?
—Què hem de fer amb tu. D'això hem de...
—Què vol dir?
—Home... Que no pots viure sol.
—Fa dos anys que compro el menjar i cuino cada dia.
—I d'on treus els diners?
—El pare els deixa al pot que abans era del sucre.
—Doncs ara et portarem en un lloc que t'ho donaran tot fet.
—No vull anar a la presó. El boig és el meu pare.
—No, no, rei... —va riure la senyora molt amable—. De presó, res. Viuràs en un pis amb altres nois i un tutor.
—Ni borratxo, senyora.
Aquella mateixa nit va ser presentat a quatre indiferents companys de pis i al monitor, que es diu Àlex. D'acord?
L'habitació que li havia tocat era de dos llits.

L'altre l'ocupava un dels nous companys indifereents, que es deia Simó i que, pel que anava veient, es passava el dia llegint i que semblava, durant una hora ben bona, que ni s'havia adonat que li havien endossat el nou com a company d'habitació.

—Hola —li va dir l'Ismael per tercera vegada. Llavors en Simó apartà els ulls del llibre i el mirà en silenci, durant una estona llarguíssima. I després de l'examen va posar el punt al llibre, el tancà i va respondre hola.

L'endemà en Simó li va explicar que els seus pares eren a la presó per diverses raons falses. I a tu què t'ha passat?

—La mama és morta. Es va morir de fred. Fa temps.

—Ospi. I ton pare?

*

Quan feia dies que en tornar de l'escola berenaven i simulaven que feien els deures, l'Ismael va preguntar al Simó per què llegeixes tant.

—M'agrada.

—I és un exemple que podríeu seguir tots, no us ho sembla? —va fer el monitor mentre descarregava les bosses de menjar per a mitja setmana.

—Quin rotllo —va dir un rosset quasi albi de qui deien els rumors de pis que l’havien enxampat en partides clandestines de pòquer. Perquè el que passava era que cap dels estadants no sabia per quina raó concreta els altres companys eren al pis de l’Àlex. Tothom s’explicava amb evasives i desistia de fer preguntes quan s’adonava que no era agradable haver de respondre-les.

Al cap de quinze dies, l’Ismael ja havia llegit un llibre que li havia deixat en Simó i, com si es tractés d’un gest iniciàtic, es va deixar portar pel mateix Simó i per l’Àlex a la biblioteca del barri. I en Simó li va plantar al davant un llibre gruixut, obert per la primera pàgina i va posar el dit a dalt de tot:

—És el principi de la novel·la. Llegeixe’l en veu alta.

—Digueu-me Ismael —va llegir l’Ismael. I es va aturar, astorat. L’Àlex va amagar un somriure de satisfacció i en Simó va preguntar si podien endur-se’n aquell llibre.

Per quina santa raó l’Ismael havia anat a parar en aquell pis on les baralles eren mínimes i d’on tothom tenia ganes de marxar però sense cap pressa perquè la vida als residus de família, si és que els quedava res, era una opció quasi suïcida? Per atzar.

És cert que l'Ismael va llegir la primera pàgina de la novel·la una trentena de vegades. Però no va ser capaç, ni de bon tros, de llegir-se tota la novel·la perquè no et sembla que és un rotllo tantes coses rares dels vaixells de vela i que si mar per totes bandes i...

—Deixa'l córrer. No estàs obligat a acabar cap llibre. Acaba només el que s'ho mereixi.

—Vols dir que Moby Dick és un llibre dolent?

—No. Vol dir que tu encara no estàs preparat per...

—I qui collons ets tu per dir-me que no estic preparat?

—D'acord, d'acord. Tu mateix.

I es va concentrar en el llibre que llegia que no era tan gruixut com el de l'Ismael. I l'Ismael va trigar uns dies a baixar del burro, demanar permís a l'Àlex per anar a la biblioteca i canviar el llibre per un altre que no sigui tan gruixut, senyoreta. I va aprendre que era molt difícil barallar-se amb en Simó; encara no sabia com era que aquell noi tan equilibrat vivia en un pis de nois esgarriats. Bé: sabia que els seus pares eren a la presó per diverses raons falses.

—Simó? —va preguntar l'Ismael una tarda plujosa de primavera.

—Hmmm —va fer l'altre sense alçar la vista del llibre.

—Quines raons falses són?

—Que què?

—Sí, home. Que per què els teus pares...

En Simó va tancar el llibre sense haver-hi posat el punt de lectura, s'alçà i li clavà un cop de puny al nas, que va rajar durant un parell d'hores malgrat el cotó fluix i l'aigua oxigenada. L'Ismael va aprendre, d'un cop sec, la importància cabdal que el silenci té a la vida. Ni la víctima, ni l'agressor, ni l'Àlex, ni els altres companys de pis van considerar que aquell incident hagués de ser escampat a les autoritats de protecció a la infància perquè l'Ismael s'ho havia guanyat per ruc. I d'infant, ara que tenia pèl per tot el cos, ja no en tenia quasi res.

Quan va acabar el batxillerat va saber que el pis de l'Àlex era una excepció. Que la seva sort a la vida no era el que podia succeir-li a la universitat sinó haver anat a parar al pis que es regia amb regles diferents. Va ser acomiadat pels companys, cap dels quals eren els que l'havien rebut feia cinc anys perquè el temps passa per a tothom llevat de l'Àlex, que encara no tenia ni un cabell blanc. Abans de començar el curs, va anar a visitar el seu pare.

—No, hi vull anar sol.

—Però si vols, jo...

—No, Àlex. Recorda el sermó que ens has fet fa unes hores per dir als altres que me n'anava i etcètera. Que és el mateix que vas dir quan se'n va anar el Simó...

—Ara no em critiquis, tu...

Es van abraçar a l'entrada del sanatori on tenien reclòs el pare de l'Ismael sabent que el més probable era que no es veurien mai més. I, sense tombar-se per dir adeu a l'Àlex, entrà a la institució on el seu pare havia après a copiar partitures amb la mà esquerra.

Què et sembla, nano?, va dir el seu pare com si s'haguessin vist feia un parell de dies. I li va ensenyar uns gargots il·legibles que s'escapaven del pentagrama i del seu voltant amb aquella alegria. L'Ismael va adonar-se de la cara de satisfacció i d'orgull del pare. Ell duia preparat un discurs que deia maleït pare meu, que estàs boig com una cabra, aquesta és la darrera vegada que vinc a veure't, perquè les altres tres van ser obligades pels meus tutors. Ara sé que podies haver fet de mi un veritable desgraciat. Per sort, només soc un pobre home que vol refer-se dels sotracos que m'has infligit, encara que potser no saps què vol dir infligit. He trobat bona gent que m'ha fet de pare; tu

em volies ruixar amb benzina. Mira: això, encara. Però el que no et perdonaré mai és que m'hagis fet sentir culpable de la mort de la mare. Nits senceres m'he preguntat per què m'ho feies. Perquè, la mare, sí que l'he trobada a faltar. Encara avui, que soc major d'edat, la trobo a faltar. O sigui que adeu, em deslliuro dels teus lligams, bon vent i ja m'avisaran quan et moris. Per cert, no he estudiat clarinet, ni flauta ni mandingues. Estudiaré a la Facultat de Lletres: llatí i germàniques, que no saps què vol dir. O sigui que fes-te fotre. I he trobat feina en una escola. Mal pagada però em serveix per no morir-me de gana.

Però en comptes de dir el seu sermó es va quedar en silenci, va agafar la plana que el seu pare li oferia i la va examinar amb interès fingit com si hi hagués una lectura possible d'aquells gargots.

—Bona feina, pare.

Si més no, va ser fidel al seu propòsit: no el va tornar a veure fins que el van avisar que s'havia mort. A la mena de cerimònia que van fer, llevat d'ell, no hi va ser present ningú més. Ni falta que feia. Ara començava la seva vida sense dependre de ningú.

*

I amb un sou minso però segur, guanyat donant classes de llatí i de literatura en una acadèmia on mantenien un control rígid de la qualitat de les classes que impartien els professors barats com ell, perquè estaven a mitja carrera. Què volia dir qualitat de les classes era un misteri. Va comprovar que si seguia i feia memoritzar el que deia el llibre de text, tot anava fi. Però el dia que va portar un poema de Carner i el va escriure a la pissarra, va rebre un avís de la directora, que el va convocar al seu terrible despatx i li va dir però vostè què s'ha cregut, mirant-lo a la boca i no als ulls.

—Perdoni?

Silenci ofès de la directora. I ell va voler investigar i va dir què m'he cregut de què.

—Distreure els alumnes amb bestieses.

—Quines bestieses?

—Escriure poemes a la pissarra, com els enamorats.

—Era classe de literatura.

—Literatura espanyola. La literatura catalana està prohibida.

—Es pot prohibir una literatura?

—No es faci el graciós

—Era un sonet magnífic. Què vol que ensenyi, doncs?

—Noms d'autors —picant amb la mà plana a la taula—. Obres principals, noms dels corrents estètics i, el més important, no fer política ni ficar-se en embolics. Vol que ens denunciïn?

L'Ismael es va aixecar, de sobte. Es va estar uns segons dret, sense saber ben bé què fer. La directora el va mirar, desafiadora. I ell, sense gosar mirar-la als ulls, va dir jo ensenyo a llegir.

—Fals. Els alumnes ja saben llegir.

—Déu meu.

—No blasfemi.

—No blasfemo.

—Fals! No pronunciarás el nombre de Dios en vano.

—Déu meu...

—Fora.

—Què?

—Fora. Queda acomiadat. Fora.

—Però si jo... I les classes de llatí? No hi ha ningú que/

—Despatxat! Aire! Fora!

I sí: a fora era l'hora del pati, se sentien els crits salvatges de la canalla i, per uns moments, no va pensar en la seva pròpia situació sinó en la dels pobres nens en mans d'aquella bruixa. Va picar contra la paret amb el puny tancat i es va fer un mal de cal déu.

Va recollir les quatre coses que tenia en un armariet del corredor del segon pis i va marxar sense gosar preguntar si aquell mes el cobraria. I per culpa de Carner es va quedar sense feina, com en altres moments s'havia quedat sense pare i, encara abans, sense mare.

Quan es ficava al llit i la nit expandia la tenebra, el seu dolor creixia com havia profetitzat Ausiàs March. I tot era deixar-se mossegar per la humiliació i el pànic de pensar què faré jo ara. I els ulls odiosos de la directora se li posaven a un pam i el somriure mofeta del profe de mates, que era el que s'havia xivat quan es va trobar el poema de Carner a la pissarra, que ell havia d'omplir d'equacions de primer grau, que no ofenen a ningú i cap poder no prohibeix. O potser era la de geografia, l'acusadora? I amb aquests pensaments rodolant obsessivament, se li feia impossible fer les paus amb la vida. Durant un parell d'anys ho aprofità per rebre classes d'alemany i de suec. Es va enamorar de la professora de suec però va haver d'oblidar-la quan la va pescar, en sortir de classe, agafada de la mà d'un paio desagradable. Aquell desengany va coincidir amb el moment que es va adonar que si no tornava a buscar feina podria tenir problemes. No li costà trobar feina de seguida fent classes particulars a alumnes una mica so-

ques, i de vegades pensava que l'únic consol era la lectura. I els anys s'escolaven sense fer soroll. No va deixar de llegir poetes actuals o medievals, encara que a les classes particulars s'hagués de dedicar a explicar l'apassionant estructura del sonet o de la dècima. O la gosadia inexplicable de l'estrambot. I, més sol que la una, tornava a casa, llegia, maldormia i veia com el temps s'escolava sense esforç i ell sense il·lusions. El país es transformava i la gent també; però ell continuava essent un llop solitari. I amb un cop de sort el van acceptar, fina ironia, a l'Institut Josep Carner. Moltes nits maldormides després, va trobar a faltar dos botons d'una camisa.

Quan va entrar a la merceria a demanar botons, fil de cosir i agulles, va confessar a la dependenta que mai no havia hagut de cosir-se cap botó i no sabia per on començar.

—Et farà falta un didal.

—Segur?

—Si no et vols fer mal als dits, sí.

—Doncs posi'm un didal, també.

—Té, que te l'emprovo.

Va ser el primer cop que la Leo li va agafar la mà i li va emprovar el didal i va dir no, una mica més gros, i va remenar a la capseta sense deixar-li anar la mà de mostra i li va fer introduir el dit

dins del didal i, satisfeta, va dir ara sí que aquest és per a la teva mida. Veus? I a ell li va semblar que posar-li el didal era un gest d'intimitat que mai en sa vida no havia pogut imaginar. I aquelles mans, gastades pels anys de remenar vetes i fils, però fines, calmades, que invitaven al repòs. Si les pogués besar, va pensar. I en lloc de dir-li que li volia besar aquella mà va dir i ha de ser en aquest dit?

—Sí, és clar. No has dit que eres esquerrà?

—No, no ho he dit. —Silenci. No era incòmode, però era silenci.— Com ho sap?

—Tu i jo ens coneixem.

—Vostè i jo?

—Fa molts anys. Carrer Alí Bei. Et dius Ismael.

—I vostè?

—No siguis ridícul.

—Per?

—No em tractis de vostè. Vam jugar al replà de l'escala, tu i jo.

Va ser un glop intens, com si l'aigua hagués destrossat el mur de contenció per la força bestial de l'oratge.

—Leo... —va dir l'Ismael.

—Sí.

—Fa trenta o quaranta anys?

—No. Més aviat, vint. I estava més prima.